

споживачем.

Незважаючи на досить детальне регулювання, існує потреба в подальшому вдосконаленні законодавства в цій сфері, зокрема в частині посилення захисту прав споживачів та врахування технологічних інновацій. Також важливим є вивчення міжнародного досвіду та адаптація кращих практик до українських реалій. Загалом, ефективне цивільно-правове регулювання договорів постачання енергетичних ресурсів є критично важливим для забезпечення стабільного функціонування енергетичного сектору та захисту інтересів усіх учасників цих правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сафончик О.І. Правове регулювання договору купівлі-продажу електроенергії за законодавством України. Правові новели. 2023. № 21. С. 107-113. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.15>.
2. Гаркавенко С. Правове регулювання господарської діяльності на ринку електричної енергії України. Law. State. Technology. 2022. № 1. С. 34–38. DOI: [10.32782/LST/2022-1-5](https://doi.org/10.32782/LST/2022-1-5)
3. Полюхович Д. О. Адміністративний договір як форма адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. Актуальні проблеми держави і права. 2022. № 91. С. 164–173. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i91.3246>
4. Репета Ю. В. Поняття та правова природа концесійного договору у призмі Закону України «Про концесію» від 03.10.2019 № 155-IX. Київський часопис права. 2022. № 2. С. 42-53. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.2.7>
5. Верес І. Правова природа смарт-договору. Цивільне право і процес. 2020. № 9. С. 15-18. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.03>
6. Островський А.М. Генеза цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 122-125. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/27>

УДК 347.78

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-30

Стадник О.І.

*студент Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

ПУБЛІЧНІ ЛІЦЕНЗІЇ: ІСТОРІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Стаття розглядає публічні ліцензії як важливий інструмент регулювання використання об'єктів авторського права та суміжних прав, зокрема, програмного забезпечення та цифрового контенту. У статті аналізуються найпоширеніші типи публічних ліцензій, такі як Creative Commons, GNU General Public License, Apache License, та Open Database License, їх історія виникнення, ключові особливості та сфери застосування. Особливо увага приділяється правовим механізмам, умовам використання, обмеженням та

викликам, які стоять перед впровадженням таких ліцензій у національних правових системах.

Ключові слова: публічні ліцензії, Creative Commons, GNU General Public License, Apache License, Open Database License, авторське право, цифровий контент, програмне забезпечення, правові механізми, регулювання інтелектуальної власності.

The article explores public licenses as a crucial tool for regulating the use of copyright and related rights objects, particularly software and digital content. It analyzes the most common types of public licenses, such as Creative Commons, GNU General Public License, Apache License, and Open Database License, their origins, key features, and areas of application. Special attention is given to the legal mechanisms, terms of use, restrictions, and challenges associated with the implementation of such licenses in national legal systems.

Keywords: public licenses, Creative Commons, GNU General Public License, Apache License, Open Database License, copyright, digital content, software, legal mechanisms, intellectual property regulation.

Публічні ліцензії відіграють важливу роль у сучасному правовому полі, надаючи користувачам можливість легально використовувати об'єкти авторського права без складного оформлення та підписання договорів. Їх неформальний характер та зручність у використанні сприяють поширенню ліцензій, особливо в сфері програмного забезпечення та інших об'єктів інтелектуальної власності. Відомі публічні ліцензії, такі як Creative Commons, GNU General Public License та Apache License, забезпечують гнучкість і варіативність умов, що робить їх популярними серед користувачів у різних галузях, включаючи комерційне та некомерційне використання, освітні проекти, наукові дослідження і навіть державні установи. Таким чином, публічні ліцензії створюють ефективний механізм збалансування інтересів авторів та суспільства, сприяючи поширенню знань, творчості та інновацій.

К. Зеров запропонував класифікацію публічних ліцензій за призначенням, ступенем обмеженості, та видавником. Так, за першим критерієм він виділяє ліцензії вільного програмного забезпечення, ліцензії вільного контенту, ліцензії на бази даних, ліцензії відкритого апаратного забезпечення, ліцензії відкритого патенту. За ступенем обмеженості – договори, пов'язані із суспільним надбанням, дозвільні та копілефтні [1, с. 197]. Останній запропонований К. Зеровим критерій охоплює організації та осіб, які створювали власні ліцензії.

У рамках цієї роботи найбільш значущими є ліцензії на відкритий цифровий контент та програмне забезпечення з відкритим кодом, які надають можливість вільного використання, модифікації та поширення творів і програмних продуктів. Ліцензії, такі як Creative Commons і Free Documentation License, охоплюють широкий спектр творів, що відносяться до цифрового контенту, а Open Database License забезпечує регулювання використання баз даних. Інші ліцензії, зокрема ті, що призначені для програмного забезпечення з відкритим кодом, також відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до інтелектуальної власності, сприяючи розвитку відкритих знань та інновацій в різних галузях.

Ліцензії Creative Commons є найбільш поширеними та широко використовуваними серед публічних ліцензій, що зумовлено їх гнучкістю та універсальністю. Завдяки своїм

характеристикам ці ліцензії підходять для різноманітних потреб — від некомерційного використання на освітніх і культурних платформах, таких як «Вікіпедія», до комерційного застосування в бізнесі та медіа. Така універсальність робить Creative Commons оптимальним вибором для користувачів, які прагнуть легально та відкрито поширювати свої твори, водночас зберігаючи контроль над їх використанням.

До прикладу, Flickr та SoundCloud дозволяють користувачам завантажувати та ділитися власними роботами під ліцензіями Creative Commons.

Не менш значущим є застосування цих ліцензій науковими та освітніми ресурсами, а також урядами країн світу. Зокрема, органи державної влади у Сполучених Штатах Америки, Великобританії та Франції використовують ліцензії Creative Commons для доступу до публічної інформації та інших матеріалів [2, 3, 4]. Історія виникнення Creative Commons тісно пов'язана з питанням балансу інтересу захисту авторського права та суспільного інтересу.

У 2001 році професор права Стенфордського університету Лоуренс Лессіг та веб-видавець Ерік Елдред заснували в Сполучених Штатах Америки некомерційну організацію Creative Commons [5].

Заснування цієї ліцензії стало реакцією на прийняття Конгресом США у 1998 році Закону про продовження терміну дії авторських прав, відомого також як Закон Сонні Боно (*англ.* Copyright Term Extension Act – СТЕА, Sonny Bono Act, далі – «СТЕА»).

До набрання чинності СТЕА, авторське право існувало протягом життя автора та п'ятдесяти років з моменту його смерті (або смерті останнього живого співавтора). Після спливу цих строків, твори переходили до суспільного надбання – категорії, яка також включає твори, які не можуть бути захищеними авторським правом [6]. Кожен має право вільно використовувати такі твори.

Це врегульовували положення Закону про авторське право 1976 року (далі – «Закон 1976 року»). СТЕА продовжив ці строки до життя автора та 70 років після його смерті за загальним правилом [7, с. 1].

СТЕА викликав критику у зв'язку з істотним відкладенням моменту переходу творів до суспільного надбання.

В юридичній площині апогеєм зіткнення між авторським правом та суспільним надбанням стала справа «Елдред проти Ешкрофта».

Справа «Елдред проти Ешкрофта» стала важливим прецедентом у галузі авторського права в США, оскільки стосувалася питання конституційності продовження терміну охорони авторських прав відповідно до Закону про продовження терміну дії авторських прав (СТЕА). Верховний суд США підтвердив законність продовження терміну охорони авторських прав, підкресливши, що Конгрес має право робити це, якщо воно відповідає загальній меті — сприяти прогресу в науці та мистецтві. Цим рішенням суд також попередив, що інше тлумачення положень про авторське право могло б призвести до правової невизначеності та нестабільності у відповідному законодавстві [8, с.1-2, 31-32].

Справа «Елдред проти Ешкрофта» виявилася невдалою для прихильників відкритого доступу та вільної культури, які прагнули обмежити розширення правового захисту авторських прав і зберегти твори в суспільному надбанні. У відповідь на цю ситуацію з'явилася потреба створити новий механізм, що збалансував би інтереси авторів та суспільства. Саме з цією метою у 2002 році були вперше опубліковані ліцензії Creative Commons, які пропонують шість різних варіантів ліцензування творів, заснованих на

чотирьох ключових умовах: зазначення авторства, поширення на тих самих умовах, некомерційне використання та заборона на створення похідних робіт. Ці ліцензії дозволяють авторам самостійно визначати умови використання своїх творів, сприяючи більшому поширенню знань та культурних ресурсів [9].

Ліцензії Creative Commons засновані на умовах, які можуть діяти як окремо, так і разом, забезпечуючи гнучкість у застосуванні. Усі ліцензії цієї групи мають спільні риси: вони є невиключними, безвідкличними та не передбачають оплати за використання твору. Правовідносини за такими ліцензіями виникають, коли користувач починає здійснювати дії, що передбачені умовами ліцензії. Наприклад, якщо розробник відеоігор використовує музичний твір під ліцензією CC BY як супровід у грі, він автоматично отримує статус ліцензіата з усіма відповідними обов'язками, такими як вказівка авторства. Таким чином, наслідки використання ліцензій Creative Commons базуються на фактичних діях користувачів, що сприяє простоті та ефективності їх застосування.

При цьому, застосування ліцензії Creative Commons не виключає можливості подальшого використання ліцензіаром ліцензованого об'єкта, та подальшої видачі ліцензій на такий об'єкт, включно з конвенційними (не публічними) ліцензіями.

Безвідкличність ліцензій Creative Commons означає, що автор ліцензованого твору не може відкликати чи інакше позбавити ліцензіата ліцензії, якщо поведінка останнього не суперечить умовам ліцензії. Отже, допоки згаданий розробник відеоігор виконує обов'язок зазначати інформацію щодо автора та ліцензії, він може використовувати музичний твір без будь-яких перешкод.

Нарешті, чи не найголовнішою особливістю ліцензій Creative Commons є їхня неоплачуваність. Так, ліцензіар відмовляється від права отримувати винагороду (роялті) за використання ліцензіатом твору. Однак, таку відмову не можна вважати абсолютною, адже положення охоплює відмову від отримання роялті:

- а) безпосередньо;
- б) через організацію колективного управління; а також
- в) відмову від отримання роялті за законодавчо встановленою чи примусовою схемою ліцензування, якщо взагалі існують можливості для такої відмови [10].

Отже, навіть ліцензувавши твір за ліцензією Creative Commons, ліцензіар може отримувати роялті з відносин, які складаються поза ліцензією. В контексті правової системи України ця особливість матиме ключове значення, про що йтиметься далі у цій роботі.

Першою та найвільнішою є ліцензія CC BY, для якої єдиною істотною умовою є зазначення авторства. Цей вид надає ліцензіату право змінювати (реміксувати, трансформувати) ліцензований матеріал та використовувати його для будь-яких цілей, включно з комерційними.

Наступною є ліцензія з істотною умовою щодо поширення ліцензованого матеріалу на тих самих умовах. За її умовами, ліцензіат, який змінює ліцензований матеріал, зобов'язується надалі поширювати його вже на умовах ліцензії Creative Commons з елементами BY-SA.

Проте, додатковою особливістю CC BY-SA є сумісність. Так, ліцензія передбачає можливість поширення матеріалу як:

- а) на умовах CC BY-SA,
- б) на умовах CC BY-SA пізнішої версії, а також
- в) на умовах ліцензій Free Art та GNU General Public License v3 [11].

Ліцензія CC BY-NC забороняє ліцензіату відтворювати та поширювати ліцензований матеріал чи його частини, а також створювати, відтворювати та поширювати адаптований матеріал для комерційних цілей. Текст чинної редакції ліцензії практично не залишає можливостей для вузького тлумачення цього обмеження, адже з нього випливає, що будь-який обмін ліцензованого чи адаптованого матеріалу на кошти або на інший об'єкт авторського права вважатиметься комерційним [12].

Додатково до цих обмежень, ліцензія CC BY-NC-SA забороняє первинному ліцензіату та подальшим ліцензіатам поширювати як ліцензований, так і адаптований матеріал на умовах інших, аніж передбачених ліцензією. В силу особливостей CC BY-NC-SA, наразі відсутні сумісні з нею ліцензії, хоча вона не виключає механізму сумісності [13].

Попри формулювання «No derivative works», CC BY-ND встановлює заборону саме на поширення ліцензіатом адаптованого матеріалу, а не створення адаптованого матеріалу як такого. Тобто, ліцензіат поширюватиме ліцензований матеріал винятково без відмінностей до авторського матеріалу [14].

Вочевидь, з огляду на заборону поширення адаптованого матеріалу, для цієї ліцензії неможливо застосувати умову Share-alike – адже ліцензіат може поширювати лише незмінний ліцензований матеріал, і на кожного подальшого отримувача матеріалу поширюватимуться умови CC BY-ND. Нарешті, CC BY-NC-ND додатково забороняє ліцензіату використовувати ліцензований матеріал з комерційною метою [15].

Окрім перелічених ліцензій, існує також CC0 – інструмент відмови від авторських прав [16]. Застосувавши CC0, автори передають свої роботи у всесвітнє суспільне надбання. CC0 дозволяє користувачам розповсюджувати, реміксувати, адаптувати та створювати на основі матеріалу на будь-якому носії чи в будь-якому форматі без жодних умов.

Концепція вільного програмного забезпечення ґрунтується на ідеї відкритого доступу до вихідного коду, який зрозумілий та доступний для читання і модифікації людьми. Це відрізняється від традиційного програмного забезпечення, яке зазвичай поширюється у вигляді об'єктного коду або готового застосунку, наприклад, MS Word.exe. Відкритий вихідний код дозволяє користувачам не лише використовувати програму, але й змінювати її, покращувати та адаптувати під власні потреби, що сприяє розвитку інновацій і спільного вдосконалення програмного забезпечення.

Подібно до Creative Commons, виникнення вільного програмного забезпечення пов'язане з конфліктом між інтересами захисту авторського права та суспільного інтересу. Історично, рух вільного програмного забезпечення зародився у 1980-х роках серед програмістів [17, с. 4]. Засновник GNU GPL, Річард Столмен, мав навіть радикальніші погляди на авторське право, аніж засновники Creative Commons:

«Цікаво, що Конституція США і правова традиція відкидають цю точку зору; авторське право – це не природне право, а штучна монополія, нав'язана урядом, яка обмежує природне право користувачів на копіювання» [18].

Р. Столмена вважають засновником концепції «copyleft» (укр. «авторське ліво», гра слів з «авторське право» [19].

Створена Столменом в рамках концепції copyleft GNU General Public License, на відміну від Creative Commons, є видом публічної ліцензії, яка створена для вільного програмного забезпечення як об'єкта авторського права. GNU General Public License існує у трьох редакціях – GPL-1.0, GPL-2.0, GPL-3.0, запроваджених у 1989, 1991 та 2007 роках відповідно [20, 21, 22]. Кожна редакція має власний набір умов, і ліцензіари можуть вибрати

версію, яку бажають застосувати.

General Public License вирізняється тим, що надає користувачам широкі права на копіювання, модифікацію та розповсюдження відкритого програмного забезпечення. Водночас ліцензія накладає зобов'язання, щоб усі користувачі похідних версій програмного забезпечення також мали такі ж права. Таким чином, GPL забезпечує збереження принципів відкритості та свободи програмного забезпечення, гарантує, що будь-які модифікації залишатимуться доступними для спільноти, підтримуючи ідею спільного розвитку та вільного доступу до програмного коду.

На забезпечення цієї мети, умови ліцензії передбачають низку специфічних зобов'язань для ліцензіата, зокрема:

а) додавати копію повного тексту ліцензії до створеного програмного забезпечення з використанням ліцензованого на умовах GNU General Public License програмного забезпечення;

б) вказувати про всі суттєві зміни, внесені до первинно ліцензованого на умовах GNU General Public License програмного забезпечення;

в) безумовно надавати вихідний код під час розповсюдження програмного забезпечення на основі ліцензованого програмного забезпечення на умовах GNU General Public License;

г) додавати копію оригінального повідомлення про авторські права.

Крім того, умови ліцензії покладають певний обов'язок добросовісності на ліцензіата, зобов'язуючи їх надавати всю інформацію про встановлення, необхідну для оновлення та перевстановлення програмного забезпечення [22].

General Public License відрізняється від деяких ліцензій Creative Commons тим, що дозволяє комерційне використання програмного забезпечення, а також надає ліцензіатам право пропонувати власні гарантії. Важливою особливістю GPL є вимога відмови від патентних прав на ліцензований об'єкт, що викликає суперечки в країнах з різними правовими системами, таких як Україна, де свобода договору є більш обмеженою. GPL також містить зобов'язання надавати вихідний код під час розповсюдження програмного забезпечення, що є ключовим елементом концепції "copyleft". Цей підхід підтримує відкритість програмного забезпечення і використовується в інших ліцензіях, таких як Mozilla Public License, що застосовується, наприклад, для браузера Mozilla Firefox [23].

Подібно до GNU GPL, Apache Public License використовується для програмного забезпечення. Ця ліцензія також існує у кількох редакціях. Особливістю Apache Public License, однак, є механізм сумісності з ліцензіями інших видів – зокрема згаданого GNU General Public License.

Згідно з вимогами Apache Public License в редакції 2.0, на ліцензіата покладено обов'язки:

а) повідомлення про авторські права автора оригіналу програмного забезпечення, поширеного на умовах Apache Public License;

б) додавати до похідного програмного забезпечення копію тексту самої ліцензії Apache Public License;

в) заявити про будь-які значні зміни, внесені до оригінального програмного забезпечення.

Натомість, ліцензіат отримує права:

а) використовувати ліцензоване програмне забезпечення у комерційних цілях;

- б) вносити власні зміни до ліцензованого програмного забезпечення;
- в) поширювати будь-які копії або модифікації ліцензованого програмного забезпечення, навіть на комерційній основі;
- г) розповсюджувати свою власну версію ліцензованою програмного забезпечення під власною ліцензією;
- г) вступати у відносини субліцензування;
- д) використовувати надані патентні права;
- е) надавати власну гарантію на ліцензоване програмне забезпечення.

Подібно до GNU General Public License, наявна також умова щодо зобов'язання відмови від захищених патентом прав, які стосуються об'єкта ліцензії.

Особливо варто відзначити, що Apache Public License передбачає, що користувачі об'єктів ліцензії не можуть притягати до юридичної відповідальності авторів з будь-яких підстав [24].

Як було згадано, на противагу GNU General Public License, ліцензіат за ліцензією Apache Public License не зобов'язаний поширювати власні зміни до програмного забезпечення у вигляді доступного відкритого коду. Ця характеристика, а також відсутність будь-яких істотних заборонних положень дає підставу відносити Apache Public License до так званих «дозвільних» ліцензій, визначених К. Зеровим [1, с. 197].

Висновок. Публічні ліцензії на об'єкти авторського права та суміжних прав стали важливим інструментом у сфері інтелектуальної власності, пропонуючи гнучку альтернативу традиційному підходу до захисту авторських прав. Вони дозволяють авторам контролювати використання своїх творів, водночас сприяючи їх більш широкому поширенню в суспільстві. Creative Commons та інші публічні ліцензії забезпечують баланс між правами автора і суспільним інтересом, підтримуючи відкритий доступ до знань і культурних ресурсів. Незважаючи на певні правові суперечності, особливо в контексті різних національних правових систем, публічні ліцензії залишаються ключовим елементом для розвитку відкритого програмного забезпечення та вільної культури в усьому світі.

На прикладі GNU General Public License та Apache Public License можна виділити типові елементи публічних ліцензій, такі як: основні та додаткові умови ліцензії, відмова від гарантій, положення про обмеження відповідальності та повідомлення про авторське право на оригінал об'єкта. Ці елементи створюють чітку правову структуру, що захищає як інтереси авторів, так і користувачів, сприяючи більш ефективному використанню та поширенню інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Flickr - Creative Commons URL: <https://www.flickr.com/creativecommons/>
2. U.S. Open Data Action Plan URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/us_open_data_action_plan.pdf
3. The National Archives - Creative Commons and photo sharing URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/legal/copyright/creative-commons-and-photo-sharing/>
4. Ministère de la Culture - Mentions légales URL: <https://www.culture.gouv.fr/fr/Mentions-legales>
5. Legal Information Institute – Public Domain URL: https://www.law.cornell.edu/wex/public_domain

6. 17 U.S.C. URL: <https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf>
7. Sonny Bono Copyright Term Extension Act URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-105publ298/pdf/PLAW-105publ298.pdf>
8. Eric Eldred, et al., v. John D. Ashcroft, 537 U.S. 186 (2003). URL: <https://www.law.cornell.edu/supct/pdf/01-618P.ZO>
9. Creative Commons Attribution 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>
10. Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>
11. Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>
12. Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>
13. Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>
14. Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International Public License URL: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
15. CC0 1.0 Universal URL:
16. Richard Stallman, Misinterpreting Copyright—A Series of Errors URL: <https://www.gnu.org/philosophy/misinterpreting-copyright.html>
17. GNU General Public License, Version 3, 29 June 2007 URL: <https://www.gnu.org/licenses/gpl-3.0.txt>
18. Mozilla Public License, Version 2.0 URL: <https://www.mozilla.org/en-US/MPL/2.0/>
19. Apache License, Version 2.0, January 2004 URL: <https://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0.txt>
20. GNU Free Documentation License, Version 1.3, 3 November 2008 URL: <https://www.gnu.org/licenses/fdl-1.3.html>
21. Open Data Commons Open Database License (ODbL) v1.0 URL: <https://opendatacommons.org/licenses/odbl/1-0/>
22. Creative Commons Ukraine – Переклад ліцензій URL: <https://www.creativecommons.org.ua/translation>
23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціонування офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади» від 12 червня 2019 року № 493 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2019-%D0%BF#Text>
24. Офіційний вебпортал парламенту України URL: <https://www.rada.gov.ua/>